

HISTORICKÁ ZAHRADA JAKO DELIKATESA...

DANA HLADÍKOVÁ

Obr. 1. Alej habrů (*Carpinus betulus*) v zámecké zahradě Lipová u Šluknova. Foto: Dana Hladíková.

Již od pradávna byla zahrada součástí lidského života, a proto se stala průvodkyní vývoje jeho samotného. Již od pradávna je také zahrada osobním vlastnictvím, které člověk brání proti vnějšímu nebezpečí. Až do dnešních dnů se měnil vzhled, sloh, vymezení, účel, ale nezměnila se základní podstata zahrady – tou je zásadní podíl člověka na jejím vzniku a dalším trvání, přerušil-li se tato kontinuita, vrací se zahrada zpět k přírodě a zaniká.

V současnosti technického věku, ekologických katastrof, válečných konfliktů a globalizace je často poukazováno na rozvrácení podstaty života a to přímého vztahu k Zemi a přírodě. Fyzik a filozof K. H. Meyer-Abich to dokonce považuje za krnění lidských smyslů, které „zdegenerovaly“, a protože dnešní člověk již nemá nic společného s přirozeným prostředím, nemohlo tedy nic přinutit jeho smysly ke včasné odezvě (TEILHARD de CHARDIN, 1990). To otevírá problematiku péče o smysly, které by měl člověk sám kultivovat, podobně jako to kdysi dokázal s krajinou a zahradou. Pokud je tedy zahrada označována za symbol nejvyššího souznění mezi světem a člověkem, mezi přírodou a kulturou, pak v dnešní krajině lánů zemědělských polí a rozpínavých přetechnizovaných měst aspiruje zahrada na poslední niku nebo snad oázu v tomto světě, kam se může člověk moderního věku uchýlit,

a zpětně hledat svůj vztah k přírodě – byť vytvořené uměle, nebo vlastní smysl života či vyšší nadpozemský řád. Vlastně cokoli co mu pomůže přežít to, co je „za plotem“.

Velmi jasně definoval pozici zahrady v dnešní společnosti Kienast, když řekl: „Zahrada je posledním luxusem našich dní, jelikož vyžaduje to, co se v naší civilizaci stalo vzácným – čas, pozornost a prostor“ (SIEGEL, 1996).

Jak naznačeno výše, zahrada a to nejen historická je v lidském životě vlastně delikatesou, jakýmsi nadstandardem, který pro svou existenci vyžaduje poměrně velké úsilí. Z pohledu současné problematiky památkové ochrany historických zahrad, parků, ale i kulturní krajiny obecně je i na počátku třetího tisíciletí nutno konstatovat, že se neustále potýká s několika problémovými okruhy:

- Historická zahrada musí být vnímána jako celek vykazující umělecké, vědecké, kulturní, historické, biologické a často i krajinné hodnoty. Opomenutím jakékoli z uvedených složek dochází k nesprávné interpretaci východisek pro udržení a obnovu těchto specifických uměleckých děl.
- Stále chybějící metodika přístupu památkové péče k historickým zahradám je způsobena nejen jejich slohovou rozmanitostí, ale právě i rozsahem kategorií jednotlivých prvků,

kteřé zahradu tvoří (neživé komponenty kontra živá rostlinná složka). Absence takové metodiky vytváří v praktickém prosazování ochrany historických zahrad a parků de facto poměrně široký prostor pro manipulaci a prosazování nevhodných tendencí a záměrů v prostoru historických zahrad a jejich bezprostředním okolí.

- Je nutné pochopení toho, že cílená a cílevědomá údržba a konzervace stavu historických zahrad je z hlediska autenticity významnější než dlouhodobé chátrání a nákladná obnova památky. V případech, kdy stav a další trvání památky zahradního umění je přímo podmíněno její obnovou je nutné eliminovat příčiny vyvolávající potřebu další obnovy v budoucnosti, chátrání a zánik především živých, ale i neživých kompozičních elementů zahrady, laické zásahy a přístupy, absence údržby, nevhodné způsoby využívání, atd. (PACÁKOVÁ – HOŠŤÁLKOVÁ, 2003).

- Současná situace vlastnictví historických zahrad a parků předznamenává zvýšené riziko a tlaky na soudobé využití zahrad. V tomto smyslu je nutné zdůraznit reálnou potřebu a nutnost různých úrovní ochrany na proměnlivější bázi, než je zákonem vymezené dělení na národní kulturní památku a kulturní památku, vzhledem k různým stupňům dochované historické stopy u památek zahradního umění prohlášených za kulturní památky popřípadě objektů navržených k takové ochraně. A neposledně je s problematikou vlastnictví vázána též otázka financování a přispění společnosti na trvání a konzervaci stavu historických zahrad.

Tyto nastíněné problematické okruhy je nutno progresivnějším způsobem řešit, na poli teoretických úvah akademické a odborné veřejnosti s tím, že je nezbytné dosáhnout použitelného výsledku pro samotnou památkářskou praxi. Vzhledem k tomu, že v naprosté většině případů je údržba či obnova historického zahradního prostoru odsouvána do pozadí a za prioritní je považována obnova budov, je tvorba koncepčního a zároveň uplatnitelného přístupu k památkové ochraně dochovaných historických zahrad, parků a krajiny zásadním, a prozatím chybějícím pilířem aplikace zákonné i praktické památkové péče. Do té doby jsou zahrady odkázány na individuální schopnosti komplexního přístupu k tomuto oboru jednotlivých pracovníků územních odborných pracovišť a výkonných orgánů památkové péče obcí s rozšířenou působností, což může pro některé historické zahrady znamenat i jejich nevratné narušení či dokonce zánik.

Závěrem se vracím k úvodnímu zamyšlení, totiž o tom, že zahrada je potřebou a zároveň společníkem člověka a vzájemná závislost dodává tomuto poutu na důležitosti, že zahrady jsou rétorické krajiny, které jsou vytvořeny ze stejných elementů jako zbytek světa, ale jsou spojeny zvláštním poetickým způsobem podobně jako slova řeči. Harmonie mýtů, vody, stromů doplňná o působení ducha místa, prostoru a času vytváří ono rozšířené bytí na zemi, které má zahrada ztělesňovat. Charles Moore (1991) soudí, že ani nejkrásnější místo v přírodě ještě není zahradou, tou se stane teprve tehdy, když přírodu zformujeme vlastníma rukama a naplníme našimi

sny, tak spleteme ornament jmen obrazů a vzpomínek, čímž se toto místo stane rituálním vlastnictvím a právě tím získává nezaměnitelný charakter, o jehož zachování by měla péče o historické zahrady usilovat.

Literatura

CH. MOORE – W. J. MITCHELL – W. TURNBULL, *Die Poetik der Gaerten*, Basel 1991.

I. OTRUBA, *Zahradní Architektura – Tvorba zahrad a parků*, Šlapanice 2002.

PACÁKOVÁ – B. HOŠŤÁLKOVÁ, *Specifičnost historických zahrad a parků a její projevy v teorii a praxi*, In: Historické zahrady, parky a kulturní krajina Severní Čechy – sborník, Česká Lípa 2003.

B. SIEGEL A KOL., *Vom Landschaftsgarten zur Gardenlandschaft*, Zuerich 1996.

P. TEILHARD DE CHARDIN, *Vesmír a lidstvo*, Praha 1990.

B. WAGNER, *Sadovnická tvorba 1*, Praha 1989.

Z. WIRTH, *Evropská zahrada*, Praha 1911.

Memorandum mezinárodní konference historické zahrady v Kroměříži 2008.